

HAGYOMÁNY

Zala megye területváltásai a XIX–XX. században

Zala megye közigazgatási területe, a legutolsó bő másfél évszázadig igen stabil volt. Ezen először az 1848/49-es szabadságharc leverése után, az ország korábbi közigazgatását alapjaiban átalakító neoabszolutista törekvések változtattak. 1849 decemberében az osztrák minisztertanács ideiglenesen Horvátországhoz, azon belül is Vasard megyéhez csatolta a Muraközt, azaz Zala megyének a Mura és a Dráva folyókkal határolt, a horvátok által már egy éve megszállva tartott csáktornyai járását.

1849. december 13-án a megyefőnök – a császári adminisztráció által az önkormányzatiságuk függesztésével párhuzamosan a megyék élére kinevezett tisztviselő – utasította az itteni szolgabírókat, hogy a náluk lévő hivatalos iratokat adják át Vasard vármegyének. A két járási szolgabíró hűségnyilatkozattal is felérő válaszelevelében Zala vármegye kezébe tette vissza hivatalát, mondván, hogy azt a megye megbízásából kapták, ők e megyét szolgálták, így hivatalos irataikat csakis Zala megyének hajlandók átadni, amit később meg is tettek. Az 1849/50-ben fennálló katonai kormányzás ideje alatt ugyan még felmerült, hogy a vármegyei tisztikar a királyi biztos közbenjárását kérje a Muraköz visszacsatolása érdekében, de végül még felterjesztés sem történt, a Bach-rendszer idején pedig senkinek nem volt mersze a Zala számára oly sérelmes kérdést akár csak felvetni is.

1854-ben véglegesítették a korábbi években kiformalódott új közigazgatási rendszert, ami több ponton, így Zala megye területszervezését illetően is változást hozott. Ez ugyan kisebb horderejű volt az öt évvel korábbinál, de ahhoz hasonlóan, ismét csökkentette Zala megye területét. A megye keleti széléből hat Balaton-felvidéki községet (Alsőörs, Csopak, Felsőörs, Köves, Lovas, Paloznak) csatoltak át ekkor Veszprém megyéhez, ami önmagában racionális döntésként is értelmezhető, hiszen ezek a falvak lényeg-

gesen közelebb estek a veszprémi megyeszékhelyhez, mint a zalaihoz. Ez a Balatonfüred környéki térség egyébként a következő száz évben közigazgatásilag fokozatosan átkerült Veszprém megyéhez (pl. törvénykezésség), így a XX. század közepén megismételt átszervezés ennek a folyamatnak a tükrében inkább csak záróakkordnak tekinthető. Ugyancsak 1854-ben alakították át a megyén belüli járások rendszerét is azzal, hogy – az igazgatást érintő egyéb tartalmi változások mellett – nyolc járásra (alsólendvai, bánokszentgyörgyi, keszthelyi, nagykanizsai, pacsai, sümegi, tapolcai, zalaegerszegi) tagolták Zala megyét.

Ferenc József 1860-ban kiadta az ún. októberi diplomát, amely több elemében az 1848 előtti viszonyokat restaurálta, de egyúttal bizonyos közigazgatási autonómiát, többek között a megyerendszer visszaállítását is kilátásba helyezte. Az uralkodói rendelet kibocsátása után Zala vármegye közigazgatási újjászervezése meglehetősen vontatottan haladt, ugyanis a vármegye közönsége feltételként Muraköz és az időközben Veszprém megyéhez áttett községek visszacsatolását követelte. Végül 1860. december elején megindultak az előkészítő tárgyalások, minek folyamánként az uralkodó 1861. január 28-án engedélyezte a Muraköz visszacsatolását. Röviddel később az inkriminált Balaton-felvidéki községek is visszakérültek Zalához. A megyei közigazgatás újjászervezésének keretében megszüntették az 1854-ben létrehozott nyolc járást és helyükre – kissé anakronisztikus módon – a feudális kori járási beosztást (tapolcai, szántói, kapornaki, zalaegerszegi, lövői és muraközi avagy csáktornyai járás) állították vissza.

A kiegyezés után felgyorsult a polgári közigazgatás kiépülése, amelynek alapjait az ország függetlenségének, benne a közigazgatási autonómiának elvesztése ellenére, még a Bach-korszakban tették le. Ebben a folyamatban fontos állomásnak számított az 1870-ben megalkotott törvényhatósági törvény, amely pontosan megszabta a megyék jogkörét, közigazgatásban betöltött szerepét. A rendelkezések alapján Zala megye területe nem, de a járási beosztás alaposan átalakult. Azokból csak az egerszegi és a tapolcai maradt meg, de ezek határait is átszabták. A megszűnt szántói, kapornaki, lövői és muraközi járások helyett a sümegi, keszthelyi, zalaszentgróti, letenyei, alsólendvai, baksai, nagykanizsai, pacsai, csáktornyai és perlaki járásokat szervezték meg. A következő években többször finomították a járási beosztást, így pl. Baksáról Novára került az egyik járás székhelye, illetve időlegesen megszűnt a zalaszentgróti járás, amely az 1886-os újabb törvényhatósági törvény megjelenése utáni évben alakulhatott meg újra, illetve 1908. január 1-én – a tapolcai járás keleti területeiből megalakult a balatonfüredi járás.

A bevezetőben említett bő másfél évszázadon belül is az 1918–1950 közötti időszakban történtek a leghatározottabb közigazgatási átalakulások Zala megyében. Az első világháború elvesztése nyomán darabolódásnak indult országnak alig akadt olyan megyéje, amelyiket valamiképpen ne érintette volna ez a folyamat. Zala megye délnyugati területét, a döntőrészt horvátok által lakott csáktornyai és perlaki (Muraköz), valamint az alsólendvai járás – magyarok és szlovének által vegyesen lakott – déli részét (Muravidék) de facto 1918 végétől kezdve az oda bevonuló délszláv csapatok, de jure pedig a trianoni békeszerződés csatolta el 1920-ban.

A Tanácsköztársaság néhány hónapja szintén jelentős, de inkább csak elméleti változásokat hozott a megye területszervezésében. Zalaegerszeg, mint megyeszékhely és Nagykanizsa közötti ősi rivalizálást – amely a történelmi katalizmák idején, a változtatás lehetőségében bízva, rendszerint mindig kiújult – a tanácskormány a megye kettéosztásával vélte megszüntethetőnek. Ehhez a radikális döntéshez paradox módon éppen a tanácskormány határozatlansága járult hozzá. Az említett városok közötti újabb viszály magvát még a Károlyi-kormány hintette el azzal az intézkedésével, amellyel külön kormánybiztost nevezett ki Nagykanizsára, nem tisztázva pontosan a város és a vármegye élére – Nagykanizsa kivételével – kinevezett kormánybiztosok közötti területi és hatásköri megosztást. Míndzt tetézte később Vágó Béla belügyi népbiztos 1919. március 23-án kelt távirata, amelyben a megye székhelyét Nagykanizsára helyezte. Hiába korrigálta ezt három nappal később egy újabb távirattal, miszerint a megye székhelye változatlanul Zalaegerszeg, az eseményeknek már nem lehetett gátat vetni. Vágó, mentve a menthetőt, április 10-én salomoni döntést hozott, amely szerint a megyét ketté kell osztani Alsó- és Felső-Zala megyére Nagykanizsa, illetve Zalaegerszeg székhellyel. Ez a kettéválasztás azonban a gyakorlatban nem valósult meg következetesen, az eseményekkel való sodródás és az anarchisztikus igazgatási viszonyok erre nem is adtak módot.

A kommün bukása után gyorsan visszarendeződött a régi adminisztráció, visszaállt a megye területi egysége. A Horthy-korban irányadóvá vált revíziós törekvés jól tükröződött abban a momentumban, hogy a székhelyével együtt részben elcsatolt alsólendvai járás – 1920 után zalabaksai, majd lenti székh-

helyüése ellenére – neve megmaradt, érzékeltetve az elcsatolás ideiglenességét, aminek megszüntetésére 1941 áprilisában nyílt mód. A kezdetben bevezetett katonai közigazgatás és a Horvátországgal való elnyúló egyezkedések miatt csak 1941 augusztusában kezdődött meg a visszacsatolt, Zala megyéhez visszakerült területeken a polgári közigazgatás. Újjászervezték a perlaki és csáktornyai járásokat, az alsólendvai járás kiegészült, de az eredendően is nagy járás területét kettéosztották, kialakítva egy kisebb járást Lenti székhellyel. A második világháború vége felé, 1945 márciusában, áprilisában a szovjet támogatást élvező jugoszláv partizáncsapatok elfoglalták a Muraközt, valamint a Muravidéket (Alsólendvát és környékét), mely területeket az 1945. januári magyar fegyverszüneti egyezmény eleve Jugoszláviának adott.

Az 1944 végén megalakított Ideiglenes Nemzeti Kormány területrendezési elképzelései Zala megyét is érintették. Az 1945. július 8-án megjelent 4330/1945. ME sz. rendelet kimondta a balatonfüredi járás Veszprém megyéhez csatolását, amit a 151.300/1946. BM. sz. rendelkezés realizált 1946. január 1-jei határnappal. Ugyancsak az előbb említett miniszterelnöki rendelet mondta ki a miháldi (Miháld, Pat, Sand) és somogyzentmiklósi (Bagolasánc, Liszó, Somogyzentmiklós) körjegyzőségek Somogyból Zalához való csatolását, amely azonban csak 1948. augusztus 1-el történt meg.

Zala megye területét illetően a legradikálisabb változásokat az 1950. esztendő hozta el. Az 1949. december 14-én kihirdetett 4343/1949. MT sz. rendelet alapvetően a mai napig meghatározó módon alakította át a megyék határait. Zala a vesztesek közé került, hiszen a rendelet Keszthely környékével együtt az egész Balaton-felvidéket (keszthelyi, sümegi, tapolcai járások) Veszprém megyéhez csatolta. A rendeletben foglalt intézkedések 1950. március 16-i hatállyal realizálódtak. Némi „kárpótlás” gyanánt ugyanezen a napon – Zalához csatolta Vas megyéből az egervári körjegyzőséget (Egervár, Gősfá, Vasboldogasszony) és Somogy megyéből a surdi körjegyzőséget (Surd, Belezna, Nemespátró). A megye területét érintő változtatások után újraszabták a belső, járási határokat is, két kisebb járás megszüntetésével. Az 1950. május 14-én kiadott 144/1950. sz. minisztertanácsi rendelet 1950. június 1-jei hatállyal kimondta a novai és a pacsai járások megszüntetését. Ezzel a zalai járások száma ötre csökkent (lenti, letenyei, nagykanizsai, zalaegerszegi, zalaszentgróti) a bő öt évvel korábbi 14 járáshoz képest.

Zala megye területe a tanácsigazgatás korszakában (1950-1990) többször is változott. Az inkább apró, technikai jellegű változások mellett egy jelentősebb módosulás történt, mégpedig az 1034/1978. (X. 6.) Mt. határozat révén, ami a keszthelyi járás Veszprém megyétől való visszacsatolását mondta ki 1979. január 1-jével. Ezzel lényegében Zala megye elnyerte a mai területét. Az apróbb változások kategóriájába tartozott 1954-ben Túrje külterülete egy részének, Apsamajornak a Veszprém megyei Szalapa községhez csatolása. 1973-ban a Vas megyei Gödörháza község területéből csatoltak egy részt a Zalához tartozó Szentgyörgyvölgyhöz. A somogyi határ sem maradt érintetlen, ugyanis 1981-ben a zalai Murakeresztúr területéből kapott meg egy kisebb részt a somogyi Örtilos.

A megye területének változása mellett, a tanácsok korszakában, hasonlóan radikális átalakuláson esett át a megyén belüli területi igazgatás, azaz a járások rendszere. A fő tendencia a járások számának csökkenése volt, ami együtt járt szerepkörük megváltozásával is. A zalai járások száma 1970. június 30-ával ismételen apadt eggyel, amikor is megszüntették a letenyei járást, felosztva területét a lenti és nagykanizsai járások között. A keszthelyi járás már említett 1979. január 1-jei visszacsatolása egyúttal megpecsételte a zalaszentgróti járás sorsát, melynek községeit nagyrészt a keszthelyi, kisebbrészt a zalaegerszegi járáshoz csatolták. A járások története 1983-ban ért véget Magyarországon, amikor a 23/1983. NET. sz. határozat 1983. december 31-i megszüntetésüket rendelte el.

Káli Csaba

Források: *Foki Ibolya:* Zala megye közigazgatása 1861–1910. In: Zala megye archontológiája 1138–2000. Szerk.: *Molnár András.* *Zalai Gyűjtemény* 50. Zalaegerszeg 2000. 111–172. old. – *Halász Imre:* Zala megye közigazgatása 1849–1860. In: Zala megye archontológiája 1138–2000. Szerk.: *Molnár András.* *Zalai Gyűjtemény* 50. Zalaegerszeg 2000. 81–109. old. – *Halász Imre:* A közigazgatás átszervezése és a négycentrumú megye kialakulása. In: Zala megye ezer éve. Főszerk.: *Vándor László.* h. n. [Zalaegerszeg] é. n. [2001.] 161–166. old. – *Káli Csaba:* Zala megye öngazgatása 1910–1950 között. In: Zala megye archontológiája 1138–2000. Szerk.: *Molnár András.* *Zalai Gyűjtemény* 50. Zalaegerszeg 2000. 173–193. old. – *Káli Csaba:* A megyei és járási tanácsok igazgatási rendszere Zalában 1950–1990 (1991). In: Zala megye archontológiája 1138–2000. Szerk.: *Molnár András.* *Zalai Gyűjtemény* 50. Zalaegerszeg 2000. 195–228. old. – *Molnár András:* Zala megye közigazgatása 1790–1849. In: Zala megye archontológiája 1138–2000. Szerk.: *Molnár András.* *Zalai Gyűjtemény* 50. Zalaegerszeg 2000. 61–79. old. Képek forrása: www.zml.hu/adatbazisok/archontologia/terkepek.php

A térképeket rajzolta: *Nagy Béla*

Utcák, terek Zalaegerszegen a XIX–XX. században

Zalaegerszeg¹ történetében jelentős szerep jutott török kori várának. Nagykanizsa eleste, 1600 után a Zala folyó árterében kialakult mocsarakkal védett, megerősített vár védelmében gyakran tartottak megyegyűléseket. A török idők múltán a város megőrizte megyeszékhelyi funkcióját, majd amikor Franz Allio tervei szerint 1730–1732 között a kétezret meghaladó lakosú mezővárosban felépült a megyeház, állandósult itt a megye székhelye, lassú fejlődésnek indult: a hivatalnokok kiszolgálására megjelentek a kereskedők, nőtt az iparosok száma is, új házak épültek. Zalaegerszeg ma mintegy 60 000 lakosú középváros, szerves részét alkotják azok a falvak, melyek többségét 1945 után csatoltak hozzá. 1887 után Olát, az utolsó Botfát 1982-ben.

A régi Zalaegerszeg gerincét a nyugat-kelet irányú Körmenői (ma Rákóczi), és a Kanizsa felől érkező Öreg vagy Fehérkép (ma Kossuth Lajos) utca alkotta. Mindkettő ritkán volt beépítve, mindössze néhány falusias mellékutca ágazott ki belőlük, északi részen az egykori végvár körül kialakult, sűrűbben lakott, rövid utcácskával. A Zala, és a körülötte kialakult lápos területek, vízfolyások, árkok, a várost körül ölelő dombok meghatározták az építkezési lehetőségeket. A püspöki mezővárosban a két országút találkozásánál létrejött kiöblösödés keleti oldalán lévő kis magaslaton, a középkori templom helyén emelték kéttornyú templomát. Az 1747-ben, Biró Márton veszprémi püspöksége idején megkezdett építkezés mintegy húsz esztendőn át tartott.²

A spontán városfejlődés folyamányaként szinte egymás mellett, a templom és a vármegyeháza környezetében jött létre az a három tér, mely az erőteljes átépítések ellenére mára is megőrzött valamit történelmi hangulatából.

Deák tér

Az egykori megyeháza a Deák téren,
1995. Mazur Ildikó felvétele

még e század elején hídon kellett a még akkor megvolt váráráknak bemenni, a hídon kívül pedig, hol most a sétater van és a Deák szobor áll, mészárszék is voltak.” A tér déli oldalán ma védett épületként áll a XVIII. századi, homályba vesző múltját idézve Söháznak nevezett hajdani megyei raktár.

A reformkorban e tér árnyas fái alatt tartották a híres zalai megyegyűléseket. Majd az épület 1872 után törvényház lett, a teret az emlékezés, a kegyelet helyszínévé avatták. Itt állították fel 1879-ben bá-

Az egykori megyeháza, ma Megyei Bíróság előtti terület újkori feltöltése alatt feltárták a török-kori vár maradványait, s ma a várost északi irányban elhagyó Batthyány (egykor Kaszaházi) út, s a bíróság nyugati részén található terület építészeti rehabilitációja kapcsán zajló leletmentő ásatások egyre több szakaszát tudták feltárni a városfal északi, keleti és nyugati szakaszának. Csutor Imre alispán beszéli el egy 1890-ben megjelent írásában, hogy a XVIII. század elején mindaddig megvolt a vár, míg az új vármegyeháza fel nem épült³. Előtte a megyegyűléseket egy zsúpfedeles épületben⁴ tartották, melybe karbantartás hiányában befolyt az esővíz; „az egész régi erősséget, várat, terjedelmes vízárkok vette körül... Amint több öreguraktól hallottam a vármegyeházába

¹ Zalaegerszeg ma mintegy 60 000 lakosú középváros. Szerves részét alkotják azok a falvak, melyek többségét 1945 után csatolták a városhoz. Ezek a települések részben megőrizték településszerkezeti elkülönülésüket. Az első települést, Olát 1887-ben, az utolsó Botfát 1982-ben csatolták ide.

² Kostyál László: A barokk építészeti reprezentáció emlékei Zalaegerszegen. In: *Kapiller Imre* (szerk.): *Zalaegerszeg évszázadai. Várostörténeti tanulmányok. Zalaegerszeg 1977. 199–216. old.*

³ Csutor Imre: Észrevételek és toldalékok Bátorfy Lajos úr „Adatok Zalamegye történetéhez” című munkájához. *Zalaegerszeg 1890. 102. old.* – Csutor Imre (1813–1891) Zala megye főjegyzője, másodalispán, majd 1872–1878 között a megye alispánja.

⁴ A romló épület a püspök tulajdona volt. Zalaegerszeg 1777-ig a veszprémi, majd azt követően a szombathelyi püspökséghez tartozott, míg a mai városhoz tartozó Csács és filiai továbbra is a veszprémi egyházmegye részét képezik.

ró Vay Miklós szobrát, amit a vármegyei nemesi pénztár rendelt. Deák Ferenc bronz alakja fekete márvány talapzaton magasodik a járókelők fölé. Körülötte alakították ki a város első, parkosított közterét, nevét is a haza bölcséről nyerte. Az 1903-ban készült térképen már szép, tervezett, átlós utakkal tagolt liget rajzolata látszik a szobor körül, déli és nyugati szegélyén házak sora, míg keletről a takarékpénztár (ma a Göcseji Múzeum) 1890-ben emelt eklektikus épülete. Vele szemben a barokk épületszárnyhoz kapcsolódva épült fel 1892-ben a törvényszék új szárnya Wagner Gyula tervei szerint.

1948-at követően Deák eszméi nem voltak „korszerűek”, a tér nevét Szabadság-térre változtatták, sőt a szobrot is szerették volna eltávolítani e központi térről.⁵ Átmenetileg játszóteret, szabadtéri színpadot helyeztek ide, majd nyugati oldalának lezárásaként felépült 1967-ben a Megyei Könyvtár modern, üvegfalú épülete. 1992–1995 között felújították, tetőtér beépítést, kevésbé „vonalas” külsőt kapott. A teret kis kerek betonkávás szökőkút is díszítette, ám az 1980-as évek elejére elérte a szökőkútak szomorú sorsa: nem működött.

A rendszerváltás óta ismét a március 15-ei ünnepek színtere, 1992-ben visszanyerve régi nevét, nagyszabású parkosítás frissítette. A szobor, az öreg platánfák és a néhány páfrányfenyő (Ginko biloba) békésen megfér a műkö lapokkal burkolt, kökeretekkel ellátott virágcsoportokkal. Eklektikus utcabútorok mintájára készült padokkal, világítótestekkel látták el, sőt a szobor köré is visszakerült az egykor „múlhatatlanul szükséges”-nek ítélt vasrácsos kerítés. Mindez egy időben zajlott a Megyei Bíróság épületének műemléki rekonstrukciójával.

Kazinczy tér

A Kazinczy tér látványa a Széchenyi térről a városházával, a takarékpénztárral és az Arany Bárány szállodával, jobbról a plébánia. Képeslap 1910 körül (Göcseji Múzeum)

1866-ban a Vasárnapi Újság tudósítója szerint is „Zalaegerszeg legszebb része a tágas főter, melynek fő ékességét teszi a nagy vármegyeháza s a szép izlésű kath. templom.” Zalaegerszeg szülötte, Keresztury Dezső (1904–1996) így emlékezett a kéttornyú katolikus templomra: „Ez a templom a város művészileg legjelentősebb épülete volt. Minden kövére, freskójára, padjára emlékszem. A dunántúli barokk nehézkes, de darabosságában is vonzó stílusában épült, s úgy ült, terebélyesen, földhöz lapulva a város közepén, mint egy gondos kotlóstyúk.”⁶

A templom előtti tér funkciója sokat változott az idők során. A múltban hetente kétszer heti piac, s az országos vásárok tartására is szolgált, melyből a XIX. század második felében kilencet tartottak. E vásárok a megyeháza előtti térre is átnyúltak.⁷ 1887-ben Hidasy Kornél szombathelyi püspök és a város közötti, a regálé jog eladását tárgyaló szerződés⁸ hatá-

rozottan kikötötte, hogy a „kath. vallásnak szentegyháza körüli” térséget, „mely a legrégebb időkben temető volt”, védeni kell a vásárok zajától. A templom körüli teret bekerítették, s így elzárták a közforgalom elől. Megegyeztek abban, hogy a szentegyház körüli „díszes tér” kerítését a város karbantartja, s azon bárminemű építkezést a kegyúr engedélye nélkül nem folytat. Ez a kerítés az egyemeletes barokk plébánia épületig ért. Előtte állt a templom és a plébánia homlokzatának vonalában az 1811-ben felállított, a keszthelyi kőfaragó céh jeles mestere, Zitterbarth József által készített Szentháromság szobor.

Ide, és a hozzá kapcsoló másik tér köré csoportosultak a legjelentősebb középületek, és a jómódú polgárok, kereskedők és a városi notabilitások építkezései. A Rákóczi utca irányában épült fel az eredetileg a zsidó hitközség birtokában lévő Zöldfa, majd Korona szálloda, mely a XIX. század második felében nyerte el romantikus homlokzatát, valamint a kevésbé elegáns ún. Központi kávéház. A két egymásba kapcsolódó tér sarkán épült föl a Györgyi Lajos – Zuschmann János tervezte Arany Bárány szálló 1894-ben. Helyén már a török korból ismert azonos nevű fogadó állott, majd a XIX. szd. elején egy klasszicista stílusú, kétszintes épületet emeltek a helyére, amely silány minőségével sok panaszra adott okot.

⁵ Kiss Gábor: Deák Ferenc tisztelete és emlékezete Zala megyében. In: Kiss Gábor (szerk.): „Használd a jók benned vetett bizalmát” Deák Ferenc tisztelete és emlékezete Zala megyében. Zalaegerszeg 2004. 20. old.

⁶ Keresztury Dezső: Emlékezéseim. Bp. 1993. 27–28. old.

⁷ Az 1920-as években a piacot a Deák tér északkeleti oldalára helyezték át.

⁸ ZML, Zalaegerszeg Város Közgyűlési Jegyzőkönyve, 1885–1890. 761/kieg.887.

Vele szemben, a tér túloldalán álló egyemeletes városháza 1787-ben épült fel, földszintjén üzletekkel. 1862-ben bővítették, reneszánsz hangulatú, pártázatos oromzatot kapott. Hamarosan ismét szűknek bizonyult, s 1898-ban épült újjá eklektikus stílusban, két emeletre Morandini Román és Morandini Tamás helyi építészek tervei szerint.

A teret keletről lezáró templomkert előtt fontos egyházi és világi események zajlottak: 1900-ban az Ipartestület, 1904-ben a Földműves társulat zászlószentelését már fotográfusok is megörökítették, akár csak az esküvők násznapját, a húsvéti határjárás szokásának az 1930-as években felújított változatának résztvevőit. A tér elnevezése kezdetben funkciójával függött össze. 1826-ban Piatzi utcának, majd piac-térnek, városháztérnek és a Széchenyi térrel együtt Fő térnek nevezték. 1937-ben a Szentháromság szobrot új helyre, a templom és plébánia közötti területre helyezték át, környezetét márciusban parkosították, Robinia Inermis sorfákat ültettek a kertészek által Szentháromság térnek nevezett, nyitott parkba.⁹

Hivatalos elnevezése követte a történelmi korszakok változásait. 1859-ben nevezték el Kazinczy Ferencről. Nagy Lajos 1935-ben Kisváros címmel megjelent, Egerszegről mintázott karcolatában így írt: „Ahol az utca kiszélesedik, ott nyomban fölveszi a tér nevet. Utcákat és tereket kapnak: 1. a politikusok, 2. az írók. Tudósnak utca nem jár.”¹⁰ A képtelen természetrajz írója még élt, mikor a teret 1948-ban Karl Marx filozófusról nevezték el. Ugyanez év szeptemberében a katolikus hit megerősítését célzó Mária év rendezvényeinek zalaegerszegi nagygyűlésén díszvendég volt itt a város egykor nagy hatású plébánosa, Mindszenty József bíboros. Majd tartottak itt pártgyűléseket, kortesbeszédet, s helyezték a térre május elsejei felvonulások transzparensait. A tér 1991-től ismét Kazinczy Ferenc nevet viseli.

A templomkert az 1974–1976-ban épülő Balatoni úttal átvágták, a templom körül – azóta szerencsére már megszüntetett – körforgalmat alakítottak ki, így tér funkciója erősen sérült. A politikai reprezentáció helyszíne átkerült a Kossuth utca régi házsorainak lebontásával kialakított un. Dísz-térre, az 1981-ben épült ún. Tudomány- és Technika háza elé (ma főként iroda- és üzletház), a tér közepén álló, tulipánt formázó szökőkút Szabolcs Péter alkotása. 2000-ben a templom déli oldala előtt, a középkori templom alapfalait jelző téglalapítmény közepén felállították Kiss Sándor Mindszenty József bíborost jó pásztoroként ábrázoló szobrot, majd a templom előtti kis teret is róla nevezték el. 2006 őszén a teret átalakították, a szépen restaurált Szentháromság szobrot a Kossuth utca tengelyébe helyezték át.

Széchenyi tér

A Széchenyi tér a postaépülettel és az ún. Egészségházzal (eredetileg ispotály; majd posta, ma banképület), képszap 1948 körül. (Göcseji Múzeum)

A Kazinczy térhez déli irányból csatlakozó, a Kossuth utca folytatásaként kialakult Fő teret a megye hivatalainak átköltözése, 1872 után Vármegeyház térként kezdték emlegetni, hivatalos neve is ez lett 1888-ban, 1903-tól Széchenyi István nevet viseli. A megye hivatalai a barokk korban épült egyemeletes kvártélyházat vették birtokba. 1891-ben visszafogott méretű, ugyancsak egyemeletes épületet emeltek mellé a főispáni hivatal. díszes ülésterem és a levéltár számára. Hencz Antal keszthelyi építész is pályázott a munkára, s amellet érvelt, hogy kétemeletes épületet rendeljenek meg tőle, mert az intézmény tekintélye, s a majdan mellette emelendő új épületek is megkívánják ezt a magasságot. Azonban mégis Rauscher Miksa szombathelyi építész „mértéktartó”, egyemeletes tervét fogadták el.

Két év múlva valóban felépült mellette a kétemeletes Arany Bárány szálló. 1900 körül a téren több földszintes valamint egyemeletes magánház is elkészült, földszintjükön üzletekkel. A mai, 1956–58 között felépült mozi helyén állt Obersohn Mór ügyvéd kovácsoltvas erkélyes, eklektikus háza. A XIX. században emelt egykori ispotályt is a századforduló környékén építették emeletessé, meghagyva kápolnájának tornyát. Postahivatal és rendőrség is működött benne. Mintegy a tér lezárásaként, a Kossuth utca elején felépült 1899-ben a Vármegeyi Bank (ma is bank) emeletes, toronnyal magasított, reprezentatív székháza, melynek tervezőjét nem ismerjük. Kétemeletes az 1924-ben, Bernthaler Aladár műépítész tervei szerint épített, Zsolnay kerámiával díszített homlokzatú, későszecessziós postapalota.

⁹ Laurencsik Ferenc kertésztanuló naplójának bejegyzései: 1938. március 20–22. A napló a kézirat lezárásakor került a Göcseji Múzeum gyűjteményébe.

¹⁰ Németh József: Nagy Lajos és Zalaegerszeg. Közlemények a zalai közgyűjteményekből 1982–1983. Szerk.: Degré Alajos és Bilkei Irén. Zalai Gyűjtemény 18. Zalaegerszeg 1983. 259–268. old

A megyeháza kétemeletessé építésére csak 1928-ban került sor. A neobarokk stílusban megfogalmazott terveket Kotsis Iván fővárosi építész, egyetemi tanár készítette, akinek már állt egy jelentős épülete Zalaegerszezen, az 1925–26-ban épített szintén neobarokk katolikus templom és ferences kolostor. A tér keleti oldalán álló plébánia épülete 1936-ban kapott emeletráépítést és neobarokk homlokzatot, oromzatára a város Mária Magdolnát ábrázoló címere került.

Kossuth tér

A Kossuth tér Béres János szobrával, 1986. Mazur Ildikó felvétele

Kossuth mellszobra foglalta el. A talapzatán feltüntették azoknak a nevét, akik támogatásukkal segítették a szobor elkészültét, s a tér megkapta Kossuth Lajos nevét.

Keresztury tér

Az 1950-es években lebontott lakóépületek helyén és a mögöttük lévő területen modern áruházakat emeltek. Így alakult ki a Széchenyi térhez kapcsolódóan az a terület, amit a köznyelvben Centrum térnek (az egykori áruházról) neveztek. A Centrum Áruház időközben megszűnt, hatalmas épületét sok kis üzlet foglalta el. A teret 2004-ben átrendezték, parkosították, s a szépen felújított, egykori Egészségház, ma banképület északi homlokzata előtt felállították Keresztury Dezső – városunk szülőtte – szobrát, Szórádi János alkotását, s a tér, valamint az üzletházban lévő könyvesbolt is felvette a nevét.

Október 6-a tér

A Horthy Miklós tér (ma Október 6-a tér) a Hősök szobrával, képeslap az 1930-as évekből. (Göcseji Múzeum)

tulajdonosa az 1913-tól rövid ideig mozit is működtetett emeletén, terasza is élénk forgalmú volt. A templom mögött, és a Batthyány utcában főként földszintes házacskák sorakoztak.

1921-ben, Horthy Miklós látogatásának tiszteletére a zalaegerszegiek nagyszabású parkosítási munkálatokba fogtak. A Zala holtágát feltöltve alakították ki a város területének északi szélén fekvő, a kormányzóról elnevezett teret. Itt avatták fel 1922. augusztus 20-án azt a turulmadaras, magyaros virágmotívummal díszített köoszlopot, amit még a huszárlaktanya udvarán állítottak fel a katonák bajtársaik emlékére az első világháború idején. A tér, mely körül csak néhány aprócska lakóház húzódott, virágkompozícióival szintén a városi reprezentáció, ünnepi megemlékezések színtere lett. Zalaegerszezen az

A postával szemben, a második világháború során elpusztult földszintes üzletházak helyén 1948-ban alakult ki egy új, kicsinyke tér a Széchenyi térben, a Schall József tervezte ún. Pontház előtt. Ez az épület a tervek szerint déli irányban még folytatódott volna. Egy 1965-ben megjelent propaganda kiadványban a legszebb modern (valóban jó arányú) épületnek nevezett, ám a városképbe nem illő ház bővítése ellen az 1951-ben készült műemléki vizsgálat készítői is tiltakoztak.¹¹ A téren ötagú csillagot formázó virágkompozíció készült, majd itt állították fel 1956 tavaszán a zalaszentgróti születésű, 1919-ben földművelésügyi népbiztos orvos, Hamburger Jenő mellszobrát, s nevezték el róla a teret. 1989 után a szobrot eltávolították, helyét Béres János szobrászművész

szobrot eltávolították, helyét Béres János szobrászművész

A főterek vonzerejének köszönhetően a Deák tér mellett építette föl 1889–90-ben székházát az 1869-ben alapított Zala-Egerszegi Takarékpénztár abban a reményben, hogy a város központjában levő rangos épület bérlakásai jó befektetésnek bizonyulnak. Ekkor helyezték át a Kossuth Lajos utca tengelyében álló, a XIX. század második felében felállított barokk Szent Flórián szobrot a templom északi oldala elé.

A keszthelyi építészek, Hencz Antal és Schadt János által tervezett U alakú, eklektikus épület hosszanti frontjával, belső udvarával nézett az akkor kiépülő Kaszaházi, ma Batthyány utcára, melynek délkeleti sarkán épült felépült a rangos Kummer kávéház is, melyet a XIX. század végén alakítottak át emeletessé. A kávéházban a társaskör is bérelt helyiséget,

¹¹ Zalaegerszeg városképi és műemléki vizsgálata. Múzeumok és Műemlékek Országos Központja. Kézirat gyűjtemény. Bp. 1951. 3. old.

1930-as években október 6-án, az aradi vértanúk ünnepén minden évben megrendezték az ún. *kegyeleti stafétát*, melyen indultak az iskolák sportolói, a MOVE atléta szakosztálya is.

Az újonnan kialakított tér jelentőségének növekedéséről tanúskodik dr. Árvay Lászlóné kérvénye, mely szerint „a Batthyány ucca városunk egyik fő útvonala, amelyen keresztül nagy az idegenforgalom, s a hősök terénél szokásos ünnepségeken való felvonulások és ünnepélyes fogadtatások szoktak lebonyolódni.”¹²

Ma is erre haladnak a ZTE stadionba járók. Itt érdemes megemlíteni, hogy az 1920-as években két sportpálya is létesült a városban, az egyik az 1923-ban alakult ZTE (Zalaegerszegi Torna Egylet), a másik az 1921-ben alakult MOVE (Magyar Országos Véderő Egyesület) számára.¹³ Pár éve az emlékoszlop körül parkosították a területet, emlékhely szerepét is újabb tartalommal bővítették Szabolcs Péter műalkotásának, valamint újabb emlékművek elhelyezésével.

Bajcsy-Zsilinszky tér

A gr. Tisza István tér, villasor és a Notre-Dame zárda. Képeslap 1930 körül (Göcseji Múzeum)

László térként szerepelt, azt tervezték, hogy itt állítják fel Csány László szobrát.¹⁵ A szobor végül más helyre került, a teret Tisza Istvánról nevezték el. A szemben vele kijelölt új utca a IV. Károly király nevet¹⁶ kapta, körülötte kertes házas övezet alakult ki. Az utcát a Jánka-hegy aljában a Csáky István tervei szerint 1927–29-ben felépült Notre-Dame zárda¹⁷ nagyvonalú épülete zárta le. Szemben vele az északi oldalon a ma már beépített ún. Péterdombról még mindig élvezhető, dombokkal koszorúzott látványát a gyalogosok elől lentről a burjánzó növényzet, részint az egykori felszabadulási emlékmű tömbje zárja el. A ma Bajcsy-Zsilinszky Endre nevét viselő téren az 1955-ben felállított köhasábon Mikus Sándor domborműve látható, melynek egy változatát a Magyar Nemzeti Galériában „Leány mandulaággal” címmel őrzik. Az 1956-ban ledöntött emlékművet hamar helyreállították. 1991-ben eredeti szövege helyére „1944–1955 Felszabadulásunk 10. évfordulójának emlékére” felirat került.

Zalaegerszeg terei, utcái műemlékeivel, védett épületeivel hazánk történelmének fontos tanúi, mindennapjainak, ünnepeinek színterei. Néhányuk a város növekedése miatt használaton kívül rekedt, az idők során átalakult, napjainkban is módosul szerepük, elnevezésük. Az utak mentén formálódott szűkös terekből újabbak jönnek létre, neves személyiségek szobrai, történelmi események emlékművei adnak újabb jelentéstartalmat számukra.

1928-ban új, neoromán stílusú vasútállomás épült Zalaegerszegen, ismét idézhetjük Nagy Lajos sorait: „A pályaudvar szép, tiszta és nagy. Háromszor akkora város számára való, mint amekkorát szolgálni valóban módjában áll. A pályaudvar szép remények jegyében épült, még »annak idejében« (sic), s a helybeli kisértő azt mondja róla: »kissé túlméretezett.«” Az épületben megnyílt vasúti restit az úri közönség is szívesen kereste fel az 1930-as években.

Az állomással szemben új teret alakítottak ki. Ennek szükségességét a képviselőtestület azzal indokolta, „hogy a városnak a szó legszorosabb értelmében vett tere nincsen, s így az állomás előtti tér kibővítése szépészeti szempontból kívánatos.”¹⁴ A tér az 1928-ban kiadott térképen még Csány

A vasútállomás, képeslap 1940 körül (Göcseji Múzeum)

Megyeri Anna

¹² ZML V. 1607. 1937. 193. doboz 4411/1937.

¹³ A mai ZTE pálya

¹⁴ ZML, Zalaegerszeg város közgyűlési jegyzőkönyve. 9134/1927. jgykv.234.

¹⁵ ZML, Zalaegerszeg város közgyűlési jegyzőkönyve 6557/1927. jgykv.175. „A Csány szobor legszembben és legmúltbban ide lesz elhelyezhető, figyelemmel a környezet és háttér szépségére, és arra, hogy Magyarország első közmunkamiszterének a szobra a legmegfelelőbbben ott nyerhet elhelyezést, ahol az elmúlt évszázadot jellemző legintenzívebb és legproduktívabb munkaeredmény látható.”

¹⁶ A legitimista Mindszenty József ösztönzésére IV. Károly emléktemplomnak nevezték az olai városrészben 1925–26-ban felépült neobarokk katolikus templomot is.

¹⁷ Ma Mindszenty József Általános és Középiskola

Keresztury Dezső és Zalaegerszeg

Nehéz röviden jellemezni Keresztury Dezső sokoldalú tevékenységét. Volt egyetemi lektor és könyvtáros Berlinben, legendás igazgató az Eötvös Kollégiumban, szerkesztette a Pester Lloyd című német nyelvű napilap irodalmi rovatát. 1946–47-ben a magyar kultúra minisztere – „a legkisebb képű miniszter”, ahogy egyik munkatársa emlegette. 1948 után az Akadémia főkönyvtárnoka, majd nemzeti könyvtárunk főosztályvezetője. Megmentette Babits kallódó hagyatékát, oltalmazta az egyetlen épségben maradt főúri bibliotékát, a keszthelyit. Szerkesztette a német irodalom kincsesházát, megalkotta a magyar irodalom képekönnyvét, literatúránknak ezt a könyvbe zárt múzeumát. Hasonló gyűjteménybe foglalta a magyar zene emlékeit is. Mintául szolgáló kiállításokat rendezett, hű sáfára volt Batsányi örökségének. Értő igazítással felmutatta Madách több darabjának drámai erejét, a *Mózes*szel létrehozva az 1960-as évek egyik nagy színházi meglepetését, egyúttal sikerét. Fél századon át viaskodott az ismertnek hitt Arany titkaival, e küzdelemből a kritikai kiadás példászerű kötetei születtek, majd az egyik legszébb írói monográfia készült. Drámát írt Zrínyiről, vitázott Bartók Béla, Egy József igazáért. Elmúlt már hatvan éves, amikor fiatal magyar filmesekért porlekedett. Akkori választottjai ma már klasszikusok: Fábry, Gaál, Makk, Ranódy. Fordított is, sokat, jól. Két évtizede az egerszegi színházban vele együtt hallgathattuk Lessing Bölcs Náthanjának magyarított szövegét. Ebbéli érdeklődésének tágasságát jelzi, hogy az általa fordított legrégebb szöveg szerzője kilenc évszázaddal korábban élt, a legfiatalabb három évtizeddel ifjabb volt Kereszturynál. Májig érvényes igazságú tanulmányokat is írt. E szöveg keretei csak egyetlen részlet idemáolására adnak lehetőséget: „*Minden nép életének válságos pillanataiban felmerül a kérdés, hol a nép helye a világban, mi a szerepe, van-e létének a pusztta tenyészésnél mélyebb értelme? Különösen áll ez azokra a kis népekre, amelyek a nagy, világot formáló hatalmas erők ütközéspontjában állnak, és amelyek számára a világban való elhelyezkedésük kérdése nem egyszer létük vagy nemlétük kérdésével azonos.*” Műveit végiggondolva a *reneszánsz ember* kifejezés jut eszünkbe. Ő biztosan elhárítaná. „*Hosszú ideig azt mondták rólam, hogy polihistor vagyok, de ilyen ma már nincs. Úgyhogy nekem legfeljebb a kíváncsiságom sokrétű*” – mondta.

A 90 esztendő Keresztury

Hosszú élete során mindig fontolva haladt. Nemcsak gyermekként játszott szívesen Deák Ferenc egerszegi szobra tövében, hanem mindvégig hű maradt neves földijének példájához. Ő is a hasznos, célratörő cselekvés módozatait kereste. Alkura sokszor kényszerítette, megalkuvásra tán soha nem vállalkozott. Méltóságát őrzendő tért haza Berlinből az ingek barnulása idején. A rombolásból feltápáskodó ország érdekében a vörös lobogók közt is tudott a kultúra minisztere maradni, amíg gerincet nem kellett hajlítania. A körülmények jellemzésére írom ide néhány miniszterháza nevét: id. Antall József, Bognár József, Dobi István, Gerő Ernő, Kovács Béla, Nagy Imre, Rajk László, Rákosi Mátyás, Szakasits Árpád, Veres Péter. Később csendes derűvel viselte a mellőzést, a belső száműzetést, majd a kitüntetések, a pártkongresszusi díszvendégség rituáléját is. Kodály Zoltánnal, Németh Lászlóval, Illyés Gyulával, Ruttkay Évával, a még élők közül Juhász Ferencsel együtt. Ugyanígy természetesen, akkor sem titkolva, később sem érdemként felemlítve búcsúztatta Bibó Istvánt. Kötelességének érezte, hiszen „*Bibó Istvánt nagyon tiszteltem és szerettem*”. Nem 1990 után, hanem 1980-ban. Tanítványára, Brusznay Árpádra is verssel emlékezett. Méltatlan perlekedéseket kavart veszprémi emlékművének talpatán én e sorokat olvasnám szívesen:

*... Ma is szolgál áldozatával,
Érette szembe kell szállnunk az árral.
Emléke megújul, mint a madárdal,
s a félhomályból mindig újra felszárnal
Mindig magasabbra a sok fecsegésnél.*

Szomorú rezignációval írja: *megölték, bármit tettünk is, hiába...*

Már 1944-ben is mentette az üldözötteket. A fehér köpenyén sárga csillagot viselő Karinth Frigyesnét az egerszegi kórházból próbálta szabadítani. Éry-Halász Imre nyomát már csak a Jánkáig tudta követni. Később kiadatta a mártír írók antológiáját. 1945-ben a megvádolt Szabó Lőrinc, 12 évvel később a perbe fogott fiatal írók ügyében volt védő tanú.

Alighanem ő volt az egyetlen akadémikus kortársunk, aki természetes mozdulattal sorolta életművébe szépirodalmi alkotásait. Első verse 22 éves korában jelent meg, de kötetes költővé csak 52 évesen vált.

E sokoldalú élet első 14 éve Zalaegerszeghez kötődött. Itt született 1904 szeptember 6-án. Apja a kisváros tekintélyes ügyvédje. Ez évben építi fel a város főterén emeletes házát, s vele egy időben a Jánka hegyi, példásan gondozott tőkék közt ma a Keresztury Gyűjtemények otthont adó szőlőhegyi hajlékot is. Pedig az idősebb Keresztury csak kilenc évvel korábban érkezett vissza a városba. A fiatal ügyvédbojtárt még az évben a kerékpáros egyesület titkárává, három év múlva a Társaskör választmányi tagja, a Karácsonyfa Egyesület jegyzője. 1901-től a Borbély György tanár úr által szerkesztett lap, Magyar Pajzs munkatársa. Vegyes témájú tárcákat már 1897-ben a Zalamegye hasábjain is megjelentetett. A századforduló után szinte kizárólag gazdasági, főként kertészeti, szőlőművelési írásokat közölt. 1904-ben a telefon, majd a villanytelep ügyét gyámoლიítja. 1911-ben társaival együtt vasút-féjesztési terveket fontolgat, a következő évben huszadmagával Polgári Takarékpénztárt alapít. Később a Koresolyázó Egylet elnöki gondját vállalja. A világháború kitörése előtt a város első sportpályájának építését szervezi, annak helyét is maga méri ki. (A mérőszalagot a 10 éves Dezsőke feszíti.) Közben egzisztenciáját is megalapozta. 1898 végén saját ügyvédi irodát nyitott. Még ez évben eljegyezte a nemesgulácsi, kiterjedt, tekintélyes értelmiségi ősökkel rendelkező Eöry család lányát, a szép Etelkát. A házassággal nemcsak nagyobb társadalmi státusz, hanem tisztos hozomány is járt. Emelkedés is a társadalmi ranglétrán, hiszen az ügyvéd úr még első generációs értelmiségi: apja Egerszegre bevándorolt vállalkozó parasztpolgár volt. Szorosabb rokoní kapcsolatot inkább az Eöryekkel tartottak. Erre vall, hogy a zalaegerszegi plébánián őrzött matrikulában Dezső, Gábor, Imre néven bejegyzett fiúcska mindegyik keresztszüloje gulácsi kapcsolatu. köztük Nagy Imre és Nagy Margit Balatonedericsről. A familia 9 évvel fiatalabb tagja Endre, a híres Afrika vadász, kúriájuk ma Afrika Múzeum.

Az apa 1915-től a háborús város polgármestere. A rászakadó gondok alatt összeroppan, 1918-ban felesége családjának gulácsi birtokára húzódik. Búcsúlevelet ír: „*Nem bírom tovább kedveseim*” – és a halálba menekül. A félárván maradt fiú épp ötven esztendő múlva, 1968-ban írja *Emlékezés apámra* című megrendítő versét. Kovács Sándor Iván elgondolkodtató tanulmányban követi végig: hogyan alakítja Keresztury Zrínyi-drámáját, a *Nehéz méltóságot* a Gulácson eldördült pisztolylövés kitörölhetetlen emléke.

1918 után a nagyszülői ház lesz Dezső otthona. Első 14 fogékonyi évének emlékeit azonban Egerszegről őrzi. A barokk templom, a régi megyeháza előtti tér, „*ahol sötét lombú platánok alatt Deák Ferenc bronzszobra álldögált a velem együtt golyózó, fogócskázó gyerekek fölött. A múlt lehellete csapott meg itt néha bennünket.*” A gyermekkori emlék hat évtized múlva *A jözanság lángelméiben* poézissé nemesedik:

*A Megyei Könyvtár
mellett áll az Ömegyeház, melyben visszavetette
követi megbizatasát, mivel ölmosbottal, itallal
szerezte meg azt neki pártja: előtte magaslik
közhely-bölcs államférfiú mozdulattal szobra,
mely alatt platánok árnyékában ott golyóztunk,
fogócskázunk szilaj gyermekeként, s melyet
– tisztelet érte a szülőföldnek! – le nem dönthettek
a képrombolók. A hőskorban ide gyűltek
egykoron a kuruc vármegyve kis urai.*

1914 őszétől a gimnázium diákja. A zalaí megyeszékhely ekkor legjelentősebb művelődési intézménye 19. tanévet kezdte. Neoreneszánsz épülete hasonló volt a korszak tucatnyi gimnáziumához, de a földszintes Egerszegről kiemelkedve tekintélyt sugárzott. Gazdag könyvtára, jól felszerelt előadótermei voltak. Ekkor már szellemi rangja is. Épp Dezső születési évében kapta kézhez matúróját Pais Dezső, Grünfeld Ferenc, és Simonffy Endre, Pais kiváló nyelvész, akadémikus, később Keresztury barátja, a másodikként említett fiú Mező Ferencént szellemi olimpiai bajnok. Simonffyt Jenő szerzetesi névvel tudós nevelőként, csornai premontrei prépostként tartjuk számon. Dezső számára azonban rosszul indul a középiskolai élet. Az alma máter épületének egy része 1914 őszétől hadikórház, több fiatal tanár a frontra kerül. Kulcsár Gyula, aki már 1914-ben Ady, Babits, Juhász, Kosztolányi és Oláh Gábor verseit szavaltatta diákjaival, vissza sem tért. Helyette latint az új hitoktató, Pehm József tanított, helyettes osztályfőnöke is Kereszturynak. „... inkább szigorú, mint jó tanár volt. Rendet tartott, de nem a szeretet, a tekintély, hanem a parancsuralom rendjét.” – emlékezik később a tanítvány. Csak 1945-ben találkozta

megint, amikor a kultuszminiszter Esztergomba utazik a primáshoz, az immár Mindszenty Józsefhez hivatalos látogatásra.

1918-tól a budapesti Rákócziánium diákja. Egerszegen csak elvéve fordul meg. 1966-ban a Zala Megyei Tanács néhány fiatal munkatársa *Nevezetes zalaiaiak* címmel kiállítást szervezett, bemutatva félésszáz olyan író, tudós, közéleti ember munkásságát, akik valamilyen módon kötődtek a megyéhez. A megnyitóra Keresztury nem tudott jönni, csak üdvözlését küldhette. 1969-ben Felföldi Tiborné, a lánykollégium igazgatónője szíves szóval invitálta. Feleségével, Marika nénivel érkezett. E találkozás haláláig nem fakuló élményt jelentett számára. Hiteles tanú vall róla, a *Hazalátogatóban*:

*Örvendeni árad, előtt a gyermeki emlék
s édes hála, hogy megvan még e százados otthon:
el ne ragadja – fohászodom – ezt is a feltámadt nagy idő
forgószele, mely ime, közel rakta ki szépen a porváros utait,
méltóbb helyre tette a Főtér egykori tarka – szegény piacát,
fölbolygatta az álmos, lassú embereket, új házakat és új
házsorokat rakott le a paraszti határba, s elhordja már
mind a nyakig nedves, penészes, vén házakat is. ...
Zárjatok szívetekbe!*

Hamarosan Kustos Lajos tanácselnök kereste fel, megkérve: írja először a város képeskönyve élére. Az *Emlékező jó reménység* szép szövegét hozta magával. Nemcsak az albumban jelent meg, hanem a *Helyünk a világban* című kötetében is közölte. A vallomásos írás a város mindmáig legszebb lírai képe, némi túlzással, Zalaegerszeg bevonulása az irodalomba. 1974 őszén bensőséges ünnepséggel köszöntötték a 70 éves íróat a Megyei Könyvtárban. Sinkovits Imre, Gombos Kati és Vitai Ildikó adták elő az ünnepelt műveit. Tudomásom szerint itt hangzott el a készülő Zrínyi-dráma, a *Nehéz méltóság* néhány részlete is.

1975. október 20-án Zalaegerszeg város díszpolgárává választotta jeles szülöttét. 10 évvel Pais Dezső, öt esztendővel Kisfaludi Strobl Zsigmond után kapta meg e címet. Viszonzásul pátriájának adományozta apja szőlőhegyi hajlékát, hogy a múltat őrizve váljon a művelődés új otthonává. A felújított ház a régi Egerszeg szépen megőrzött kis darabja. Benne ma az író hagyatékának egy része, bútorok, képzőművészeti alkotások, alkotószoba. A könyvek közt sok-sok egyedi érték, többek közt Fábry Zoltán, Ijjas Antal, Baktay Ervin, Déry Tibor, Devecseri Gábor, Gulyás Pál, Márai Sándor, Mécs László, Mező Ferenc, Pais Dezső, Sik Sándor, Szerb Antal és mások dedikált kötetei is. Más adományokkal is gyarapította várost. Még a hetvenes évek közepén az apja hagyatékából megmaradt néprajzi tárgyakat adott át a múzeumnak, s majd két évtizeden keresztül a megyetörténeti kiállítás megbecsült darabja volt az a középkori kard, melyet valaha furdés közben ő halászott ki a Balaton iszapjából. Két alapítványa maig is elismeréstől szolgál hajdani iskolája törekvő, tehetséges diákjainak.

80. születésnapján földijei szép ünnepséggel köszöntötték. A jókívánságokért vers volt a köszönet:

*Messzire vitt sorsom: más környezet, iskola, törvény,
másszerű munka, szokás, példa hatása nevelt...
magnőtünk. Jó szívvel, szóval hadd köszönöm meg
hű öregeként is, hogy kebledre ölelsz.
Életet kaptam itt. Atéltem, s hogyha túl is, abban
részem e föld is, az ép szellemű pannon arány,
tűrnitadás, mértéktartás, miben itt nevelődtem:
Őseim, ügyvéd, mérnök bár: szőlőművelő mind:
jó latinok fiaként lettek egész magyarok:
hexameterben szólok hát, im, az itthoni tájhoz,
s pentametert mosolyog vissza reám a vidék.*

Köszönet volt önéletrajzának elkészült első kötete is: a századelő kisvárosának lírai, ugyanakkor rendkívül pontos megőrkítése. Jelképes, hogy 1996 telének végén, nem sokkal halála előtt még elhozta magát a régi házba. Utolsó verse – halála napján – itt jelent meg a Pannon Tükörben.

Bölcsőhelyén 12 évvel halála után sem feledték. Szülőházát márványtábla jelöli, a Keresztury téren szobra áll. Neve könyvesbolt és művelődési intézmény homlokzatán olvasható. Földijei kiadták interjúinak válogatott kötetét, elkészítették verses lemezét. Ezen nemcsak az ő hangján hallgathatjuk a szövegeket, hanem a másik számon tartott egerszegiét, Gábor Miklósné is. A megzenésített ciklus szerzője is e városból indult: Király László. Manapság is a megyei könyvtárban minden hónapban irodalmi este gyűlnek a Keresztury Kör tagjai. Ott, ahol először találkozott az egerszegi közönséggel. Ahogy akkor kérte: *szívükbe zárták.*

Németh József

XXXVI. Országos Honismereti Akadémia

Zalaegerszeg 2008. június 30.–július 4.

Téma: Mátyás király és a reneszánsz kora

Június 30. (hétfő)

- 10.00–11.00 Ünnepestélyes megnyitó: *Halász Péter* elnök
A résztvevőket köszönti Zalaegerszeg Megyei Jogú Város polgármestere és Zala Megye Közgyűlésének elnöke. Kítüntetések, díjak átadása
- 11.00–12.00 Mátyás király alakja és a reneszánsz kultúra térhódítása
Előadó: *Dr. Monok István*, az Országos Széchényi Könyvtár főigazgatója
- 14.00–15.00 Zalaegerszeg reneszánsz emlékei a közgyűjtemények tükrében
Előadó: *Kissné Béres Katalin* múzeológus
- 15.00–18.00 Városnézés

Július 1. (kedd)

- 9.00–12.00 Mátyás, az államszervező
Előadó: *Dr. Horváth Richárd* MTA TTI-tudományos munkatárs
Kódex és írásbeliség Mátyás korában
Előadó: *Zsupán Edina – Kertész Balázs*, az OSZK Kézirattár munkatársai
Mátyás király alakja a képzőművészetben
Előadó: *Dr. Basics Beatrix* BTM főigazgató helyettes
Mátyás király alakja az irodalomban
Előadó: *Kiss Gábor*, a Deák Ferenc Megyei Könyvtár igazgatója
- 14.00–17.00 Mátyás király erdélyi gyökerei
Előadó: *Vekov Károly* történész
Mátyás király a népmesék, mondák világában
Előadó: *Dr. Kriza Illdikó* néprajzkutató
A címerhasználat Mátyás korában
Előadó: *Dr. Csorba Csaba*, a Honismereti Szövetség alelnöke

Július 2. (szerda)

- 9.00–12.00 A reneszánsz és Mátyás király Zala megyei vonatkozásai (Egervár, Botszentgyörgy várai és tulajdonosai)
Előadó: *Dr. Vándor László*, a Zala Megyei Múzeum igazgatója
Zalai főúri családok Mátyás korában
Előadó: *Göncz László*, a Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet igazgatója, Lendva
Déli határvédő rendszer a XV. században
Előadó: *Cseh Valentin* muzeológus, Magyar Olajipari Múzeum
Jajce ostroma
Előadó: *Dr. Színku Mihály*, a Zala megyei Honism. Szöv. elnöke
Hétköznapi élet a Mátyás-kori Zalában
Előadó: *Óriné Dr. Bilkei Irén* főlevéltáros
- 14.00–17.00 Szekcióülés 3-4 szekcióban, megyei szakemberek vezetésével
Témák: 1. Épített és műemléki örökség, vezeti: *Dr. Vándor László*, a Zala Megyei Múzeumok igazgatója; 2. Írott források a korról (levéltári források, krónikák), vezeti: *Óriné Dr. Bilkei Irén* főlevéltáros; 3. Mátyás király és a reneszánsz az irodalomban, képzőművészetekben, zenében, vezeti: *Dr. Németh József* ny. múzeumigazgató; 4. Mátyás király alakja a néprajzban, vezeti: *Juhász Katalin* néprajzkutató.

Július 3. (csütörtök)

Egész napos tanulmányút két útvonalon: 1. Zalaegerszeg–Egervár–Kehida–Zala-szentgrót–Keszthely–Zalavár; 2. Zalaegerszeg–Nova–Lenti–Lendva

Július 4. (péntek)

- 9.00–11.30 A szekcióvezetők beszámolója majd a záró előadás:
Mátyás király reneszánsz udvara. Előadó: *Buzás Gergely* régész-történész
Összefoglaló, az Akadémia zárása